

แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในนวนิยายของ ‘บุญเหลือ’

The Concepts of Culture Differences in Boonlua's Novels

รีนฤทัย สัจจพันธุ์

Ruenruthai Sujjapun

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่อง *สะใภ้แหม่ม* *สุรตนารี* และ *ดร.ลูกทุ่ง* ของ ‘บุญเหลือ’ หรือ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2485 ถึง พ.ศ. 2516 โดยประมาณ *สะใภ้แหม่ม* ซึ่งเป็นเรื่องย้อนอดีตไปถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก *สุรตนารี* เป็นนวนิยายจินตนิมิต ได้เสนอความคิดเรื่องความแตกต่างของวัฒนธรรมและบทบาทชาย-หญิงในโลกแห่งความจริงและโลกอุดมคติ ส่วน *ดร. ลูกทุ่ง* เสนอแนวคิดเรื่องความแตกต่างของวัฒนธรรมชาวกรุงกับวัฒนธรรมชาวบ้าน ในปัจจุบัน ปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่น่าเสนอผ่านนวนิยายทั้ง 3 เรื่องนี้ได้คลี่คลายลงมากแล้ว เพราะสังคมโลกาภิวัตน์ และผู้คนต่างเข้าใจเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน นวนิยายทั้ง 3 เรื่องเป็นนวนิยายที่ฉายภาพสังคมและวัฒนธรรมที่กระตุ้นความคิดและจินตนาการของผู้อ่าน อีกทั้งอ่านสนุกเพราะมีรสวรรณศิลป์

คำสำคัญ: *สะใภ้แหม่ม* *สุรตนารี* *ดร.ลูกทุ่ง* หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ
ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

Abstract

Saphai Mam (*สะใภ้แหม่ม*) *Surat Naree* (*สุรตนารี*) และ *Doctor Luktung* (*ดร. ลูกทุ่ง*), written by ‘Boonlua’ or M.L. Boonlua Thepayasuwan reveal the concepts of the culture differences in Thai society during 1942 to 1973

approximately. *Saphai Mam* which tells the love story between Thai man and English woman during the time after the Second World War, reflects the differences between Thai culture and western culture. *Surat Naree* which is a fantasy novel reflects the culture and roles of woman and man in the utopian society which are contrary in the real world. *Doctor Luktung* expresses the differences between urban culture and rural culture. In the present day, these problems are in decline because of the globalization and also the people learn to know each other. These 3 novels urge the readers' thoughts and imaginations as well as the amusement by their literary tastes.

Keywords : Saphai Mam Surat Naree Doctor Luktung M.L. Boonlua
Thepayasuwan the culture differences

ประวัติผู้ประพันธ์

'บุญเหลือ' เป็นนามปากกาของ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ถือกำเนิดเมื่อวันที่ 13 ธ.ค.2454 ในราชสกุลกุญชร เป็นบุตรคนที่ 32 หรือคนสุดท้ายของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์หลาน กุญชร) มารดาคือหม่อมมณฑล กุญชร ณ อยุธยา หม่อมหลวงบุญเหลือ เป็นน้องสาวร่วมบิดากับหม่อมหลวงบุปผานิรมมานเหมินท์ นักเขียนผู้มีนามปากกาว่า *ดอกไม้สด* ขณะอายุ 10 ปี บิดาถึงแก่กรรม หม่อมหลวงบุญเหลืออยู่ในความดูแลของพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ล. วรার্থ กุญชร) ผู้เป็นพี่ชายคนโต

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ เมื่ออายุได้ 11 ปีได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียน Convent of the Holy Infant Jesus ที่ปิ่นัง ประเทศมลายู ได้รับประกาศนียบัตรระดับมัธยมศึกษาของมหาวิทยาลัย

เคมบริดจ์ (Honour Certificate Senior Cambridge) อายุได้ 17 ปี เมื่อกลับประเทศไทยได้พำนักอยู่ในความดูแลของพระยาเทเวศรฯ ที่เพชรบุรีจนอายุได้ 21 ปี จึงขออนุญาตเข้าเรียนมหาวิทยาลัย หม่อมหลวงบุญเหลือต้องเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ 8 ที่โรงเรียนเซนต์แมรีส์ หรือ S.P.G. ซึ่งย่อมาจาก Society for the Propagation of the Gospel เพื่อสอบประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาของกระทรวงธรรมการ จากนั้นจึงสมัครสอบคัดเลือกเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หม่อมหลวงบุญเหลือได้ศึกษาจนจบปริญญาตรี จากคณะอักษรศาสตร์ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตและได้ศึกษาวิชาครูต่ออีก 1 ปี ได้รับประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยม หลังจากจบการศึกษาแล้ว ได้เข้ารับราชการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เป็นอาจารย์สอนพิเศษภาษาอังกฤษที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสอนภาษาไทยที่โรงเรียนมาแตร์เดอี หลังจากลาออกจากราชการได้ประมาณ 2 ปี ได้กลับเข้ารับราชการที่คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นได้รับทุนของสมาคมสตรีมหาวิทยาลัยอเมริกันไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ใน School of Education ที่มหาวิทยาลัยมินเนโซต้า (University of Minnesota) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับปริญญาโททางการสอนระดับมัธยมศึกษา และกลับมารับราชการ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ด้านการศึกษา ในกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย อาทิ หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา รองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาเขตบางแสน ซึ่งปัจจุบันนี้เป็น มหาวิทยาลัยบูรพา ตำแหน่งสูงสุด คือ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ศาสตราจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือได้ลาออกจากราชการ เมื่อ พ.ศ. 2513 โดยยังทำงานเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ สมรสกับ นายแพทย์ชัม เทพยสุวรรณ เมื่อ พ.ศ. 2503 ไม่มีบุตรและธิดา ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2524 สิริอายุได้ 69 ปี

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเป็นผู้มีคุณูปการอย่างสำคัญคนหนึ่งแก่วงการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะด้านกรขยายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ทั้งในระดับการมัธยมศึกษาการฝึกหัดครูและการอุดมศึกษา การอนุรักษ์ภาษาไทย

การส่งเสริมการสอนภาษาและวรรณคดีไทย การวิจารณ์วรรณคดี การส่งเสริมการสอนภาษาและวรรณคดีอังกฤษ วิชาภาษาศาสตร์ รวมทั้งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการศึกษาและวัฒนธรรมของประเทศที่พูดภาษาอังกฤษ ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศชาติและประชาชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

จากการเป็นที่ยอมรับนับถือในวงการการศึกษาของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง คือ

ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ที่ประชุมใหญ่ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศยกย่องหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นบุคคลสำคัญของโลก เนื่องในโอกาสวันครบรอบ 100 ปี ชาตกาล¹ ในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2555 นี้ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้รับการยกย่องจากยูเนสโกในฐานะเป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นด้านการศึกษา วัฒนธรรม ภาษาและวรรณคดี การส่งเสริมสถานภาพสตรี และการส่งเสริมสันติภาพ

ผลงานประพันธ์

ในหนังสือ*นักเขียนชาวอักษรศาสตร์* หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้เล่าถึงงานประพันธ์ของท่านไว้ว่า ท่านแต่งบทละครพื้นทางตั้งแต่อายุ 11 ปี ต่อมาเมื่ออายุได้ 13 ปี ได้เขียนนวนิยายประเภทรัก โศก ลีกลับ แต่ไม่ได้ส่งต้นฉบับให้ผู้ใดจัดพิมพ์ ต่อมาเขียนบทละครพูดจากเดี่ยว นำไปจัดแสดงแต่ก็ไม่ได้เผยแพร่² ส่วนผลงาน

¹ บุคคลผู้ที่ได้รับยกย่องจากยูเนสโกในปีเดียวกัน คือ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระพันวษาอัยยิกาเจ้า

² อ้างถึงใน *บุญบาเพ็ญ*. กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสุธาการพิมพ์ จำกัด, 2527. หน้า 165 -166. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ต.จ.ฉ. วัดมกุฏกษัตริยาราม วันพฤหัสบดีที่ 7 มิถุนายน 2527)

ประพันธ์ที่มีการพิมพ์เผยแพร่มีหลายประเภท ทั้งสารคดี กวีนิพนธ์ หนังสือวิชาการ ความเรียง นวนิยาย เรื่องสั้น วรรณกรรมสำหรับเด็ก และบทละคร เช่น

1. “หัวใจของวรรณคดีไทย” ใน วรรณคดี วรรณไวทยาการ (หนังสือวิชาการ)
2. วิเคราะห์สรรพนามไทย (หนังสือวิชาการ)
3. แว่นวรรณกรรม (หนังสือรวมบทความวิชาการ)
4. ความสำเร็จและความล้มเหลว (อัตชีวประวัติ)
5. ความสุขของสตรี (สารคดี)
6. ช่างพลายมงคลผู้อำภัพ (สารคดีสำหรับเยาวชน)
7. อุปาโยบาย (บทละครรำ)
8. ภัทราวาช-ภัทรวาน (บทละครพูด ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “ลักษณะชาติเลื้อยกู่”)
9. นากหนึ่งในชีวิต (รวมเรื่องสั้น 4 เรื่อง คือ เปรมมาติผู้ถูกอิจฉา กรูแก้ว สิริ ลักษณะพิเศษไซค และเสน่ห์จิวัก)
10. สะใภ้หม่อม (นวนิยาย)
11. ทูตยะวิเศษ (นวนิยาย)
12. ตกหลุมตรองแล้ว ไตไต กิติ (นวนิยาย)
13. สุรตนารี (นวนิยาย)
14. ดร. ลูกทุ่ง (นวนิยาย)

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เริ่มเขียนเรื่องสั้นใน พ.ศ. 2503 และเริ่มเขียน นวนิยายใน พ.ศ. 2504 กล่าวได้ว่าท่านเขียนงานบันเทิงคดีเมื่อมีอายุมากแล้ว ผู้เรียบเรียงประวัติของท่าน กล่าวไว้ว่าท่านใฝ่ฝันจะเป็นนักประพันธ์มาตั้งแต่ยังอยู่ในวัยสาว แต่ไม่ประสงค์จะประกอบอาชีพคล้ายพี่สาว จึงหันไปเอาดีทางการศึกษา³ แต่การแต่งนวนิยายเมื่ออายุมากแล้วก็ยังเป็นข้อดีที่ทำให้นวนิยายและเรื่องสั้นของ ‘บุญเหลือ’ สะท้อนทัศนะของผู้ประพันธ์ที่มีต่อโลก สังคม และผู้คน อย่างผู้แจ่มโลก

³ บุญปาเพ็ญ. กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสุทธการพิมพ์ จำกัด, 2527. หน้า 5. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ต.จ. ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันพฤหัสบดีที่ 7 มิถุนายน 2527)

แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในนวนิยายของ ‘บุญเหลือ’

ผู้ที่ศึกษาผลงานนวนิยายและเรื่องสั้นของ ‘บุญเหลือ’ มักจะสนใจศึกษาเรื่องตัวละคร ผู้หญิงซึ่งเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดเรื่องผู้หญิงของหม่อมหลวงบุญเหลือ⁴ ความคิดเรื่องผู้หญิงเป็นประเด็นที่ปรากฏในนวนิยายและเรื่องสั้นทุกเรื่อง แต่นอกจากประเด็นเรื่องผู้หญิงแล้ว ‘บุญเหลือ’ ยังนำเสนอเรื่องวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนต่างพวก ต่างกลุ่ม ต่างชาติ ไว้ด้วย และเป็นประเด็นที่ยังไม่มีผู้สนใจศึกษาตั้งนี้ ในบทความนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในนวนิยาย 3 เรื่องของ ‘บุญเหลือ’ ซึ่งเขียนขึ้นตามลำดับ ดังนี้

สะใภ้แหม่ม (2505)

สุรตนาารี (2515)

ดร.ลูกทุ่ง (2516)

สะใภ้แหม่ม : ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมไทย

สะใภ้แหม่ม เป็นนวนิยายเรื่องแรก ลงพิมพ์ใน*สตรีสาร* เมื่อ พ.ศ. 2504 พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก 2505 เนื้อเรื่องกล่าวถึง วิถีชีวิตซึ่งไปศึกษาในประเทศอังกฤษในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แต่งงานกับแอนน์ สาวอังกฤษ จากนั้นพาแอนน์มาพำนัก อยู่กับครอบครัวของมารดาในประเทศไทย แอนน์ วิถีชีวิต และ ญาติพี่น้องคนไทยต่างต้องปรับตัวเข้าหากันและเรียนรู้ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน⁵ นอกจากนี้ แอนน์และวิธียังต้อง ผจญกับปัญหาหัวใจ เพราะวิถีชีวิตติดต่อกับเงินที่ราคานักเก๋า

⁴ เช่น บทความเรื่อง*สตรีในบทประพันธ์ของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ* ของ ศาสตราจารย์ ดร. วิภา กงกะนันทน์ และบทความเรื่อง “*ศึกษิต*” ใน*นวนิยายรักของ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ* ของ นัทนัย ประสานนาม เป็นต้น

⁵ มีผู้เล่าว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญาติผู้ชายคนหนึ่งของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ นำภรรยาชาวเยอรมันมาอยู่ในครอบครัว เหตุการณ์นี้จึงน่าจะเป็นแรงบันดาลใจและวัตถุดิบในการแตงนวนิยาย เรื่องนี้

ซึ่งแต่งงานไปก่อนวิฑิตกลับเมืองไทย แต่เธอก็ต้องการพิสูจน์ว่าเสน่ห์ของเธอยังมีจิตใจที่ติดอยู่หรือไม่

จากเนื้อหาของนวนิยายเรื่องนี้ พบว่า 'บุญเหลือ' นำเสนอแนวคิดสำคัญคือความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างตะวันตกกับไทยผ่านเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตคู่ของ วิฑิตและแอนน์ ช่วงเวลาที่ปรากฏในนวนิยายคือประมาณ 2485–86 แม้สังคมไทยจะคุ้นเคยกับวัฒนธรรมตะวันตกมากแล้ว จากการศึกษา จากการพบปะกับชาวต่างประเทศที่พำนักในประเทศไทย และมีนักเรียนไทยไปเรียนต่อในต่างประเทศจำนวนมาก แต่การใช้ชีวิตร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างคนไทยกับคนตะวันตกยังนับว่าเป็นของแปลกใหม่

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างตะวันตกกับตะวันออก ที่ 'บุญเหลือ' นำเสนอไว้ในนวนิยายเรื่องนี้ก็มีหลายประเด็น บางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ญาติพี่น้องของวิฑิตไม่เข้าใจ แอนน์ บางเรื่องก็เป็นเรื่องที่แอนน์ไม่เข้าใจญาติพี่น้องของวิฑิต ดังนี้

การแยกบ้านที่อยู่อาศัย สำหรับวิฑิตและภรรยาแหม่มเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็นปัญหาแรกที่สร้างความว่าวุ่นใจ ผู้ที่วิตกกังวลล่วงหน้ากับปัญหานี้คือภรรยานัก ญาติผู้หญิงคนสนิทของวิฑิตซึ่งเป็นครู และนวนิยายเรื่องนี้เสนอจากมุมมองของเธอเป็นส่วนใหญ่ ภรรยานักบรรยายสภาพบ้านของนางสังเวียนมารดาของวิฑิตให้ดูเหมือนเป็นบ้านไม้สองชั้น มีระเบียงโดยรอบ มีห้องรวม 6 ห้อง เป็นห้องนอน ห้องพระ ห้องเก็บของ ห้องน้ำแยกต่างหาก เรือนใหญ่นี้มีบุคคลพักอยู่รวม 6 คน ด้านหลังมีเรือนแถวสำหรับครัว ห้องคนใช้ ห้องน้ำห้องส้วมของคนใช้ ภรรยานักพิจารณาบริเวณบ้าน ตัวเรือนและภาวะแวดล้อมบ้านของนางสังเวียนแล้วก็ถอนใจว่าภรรยาชาวต่างชาติจะอยู่ในบ้านที่มีสภาพแวดล้อมแบบไทยๆ ได้ยาก ผู้เขียนบรรยายว่า "หล่อนรู้จากที่ได้เคยประสบมาว่าสะใภ้ที่เป็นชาติเดียวกับญาติของสามี ก็อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ราบรื่นนัก สำหรับสะใภ้คนละชาติคนละภาษาคงจะมีปัญหาเป็นหลายเท่าๆ ไม่รู้จะเอาตัวเลขใคคุณ" (สะใภ้แหม่ม : 96)

นางสังเวียนก็เป็นทุกข์กับการที่ลูกชายจะนำสะใภ้แหม่มกลับมาอยู่ในบ้านไม่น้อยดังคำพูดที่ว่า

"ลูกชายฉัน...เขาจะพาสะใภ้แหม่มมาบ้าน ดูเอาเถอะ ฉันก็ไม่รู้จะอย่างไร เขากันว่านางแหม่มนี่มันร้ายกันทั้งนั้น แต่ละคนๆ ..." เมื่อถูกถามว่าร้ายอย่างไร นางสังเวียนตอบ

ว่า “เขาว่า พอมาถึง เขาก็ไม่พอใจที่ผิวเขาอยู่กับพ่อแม่ มักจะเคี่ยวเข็ญให้ไปเสียจากพ่อแม่ที่เดียว” (สะโงะแห่มม : 99)

คนที่นางสังเวียนปรับทุกข์ด้วยคือกรรณิการ์และบรรโลม ซึ่งเป็นพี่สาวของบรรเลงสามีของจันทิดา บรรโลมเป็นตัวละครผู้หญิงที่เป็นคนสมัยใหม่ ได้รับการศึกษาในประเทศตะวันตก แต่มีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมและมีความเฉลียวฉลาดในการรับมือและหาทางออกกับปัญหานี้ อย่างนุ่มนวล ดังนั้น บรรโลมจึงแก้ไขความเข้าใจไม่ถูกต้องที่ว่าความแตกต่างระหว่างคนตะวันตกกับคนไทยคือความรวยความจน หรือการเป็นผู้ดีไม่ใช่ผู้ดี ว่า “มันไม่ใช่เรื่องจนเรื่องมี เรื่องผู้ดีเรื่องไพร่ตอกคุณกรรม...มันเรื่องชีวิตมันไม่เหมือนกันเลย คิดอะไรกันคนละอย่าง เคยชินกันคนละอย่าง” (สะโงะแห่มม : 100) และยังคงกล่าวไว้ที่ตจะต้องเป็นคนบอกให้แอนน์เข้าใจสภาพบ้านช่องของตนและสังคมไทยเสียก่อน จะเดินทางมาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ในที่สุดบรรโลมได้เสนอทางออก ดังนี้

“ดิฉันว่า” บรรโลมค่อยๆ พูดอย่างระมัดระวัง “สำหรับผู้หญิงฝรั่ง อะไรไม่สำคัญให้เขาได้อยู่ตามลำพังผิวเมียเขา ถ้าเรามีเรือนมีบ้านให้เขาอยู่เสียต่างหากนั้นแหละคะ จะตัดปัญหายุ่งยากทั้งหมดที่จะตามมา และถ้าจะคิดถึงกันให้ยุติธรรมถึงสะโงะโงะไทยเรา เราก็มีธรรมเนียมปลูกเรือนให้ต่างหากเหมือนกัน ไม่ใช่แบบจีนที่อยู่ด้วยกันกับพ่อแม่เรื่อยๆ ไป” (สะโงะแห่มม : 101)

กรรณิการ์เขียนจดหมายไปแจ้งวิทิต ซึ่งเขาตอบกลับมาว่าเขาและแอนน์เตรียมพร้อมจะพำนักร่วมกับพี่ๆ น้องๆ ในครอบครัว แอนน์หัดพูดภาษาไทย หัดนั่งพับเพียบ ศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ไทย และรับประทานน้ำพริกเผาได้ แต่วิทิตก็บอกด้วยว่าเขาพยายามจะปลูกบ้านเพื่ออยู่ตามลำพังโดยเร็วที่สุด และขอให้กรรณิการ์อย่าเพิ่งบอกนางสังเวียนเพราะรู้ว่ามารดาจะไม่พอใจ

อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ยุติลงเมื่อในที่สุดญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งของวิทิตเจรจาให้นางสังเวียนปลูกบ้านหลังเล็กในที่ดินมูมหนึ่งให้วิทิตกับแอนน์ โดยบรรโลมจ่ายเงินค่าจ้างช่างไปก่อน และกล่าวให้นางสังเวียนสบายใจว่าวิทิตคงจะชดใช้ให้ภายหลังที่ได้ทำงานแล้ว ส่วนสุธีรา ญาติสาวอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นอาจารย์สอนหนังสือและมีความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตะวันตกพอสมควรได้อาสาจะส่งคนมาทำสวนเล็กๆ ให้ หลังจากบังเอิญหลุดปาก

ออกไปว่า “เออ เขาว่าคนอังกฤษนี่เขาระวังรักษานามหญ่ราวกับห้องนอน บริเวณเรือน
วิทิตนี่ ทำสนามหญ่เล็กๆ ได้ไหม ?” (สะไก้แห่มม : 121)

หลังจากแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยแล้ว ปัญหาทางวัฒนธรรมต่อมาคือ การไม่ยอม
รับเข้าพวก ครอบครัววิทิตต้องจ้างคนใช้เพิ่มอีก 1 คน เพราะคนใช้เดิมไม่ยินยอมรับใช้ฝรั่ง
ดังคำพูดว่า “แม่บุญเลี้ยงเขาว่า เมียแห่มมของพี่ดีดีจะมาใช้สอยเขาเหมือนคนใช้สะก็ เขา
ไม่ยอมนะ เขายอมเป็นบ่าวแต่คุณแม่แล้วก็ลูกหลานของคุณแม่เท่านั้น” (สะไก้แห่มม : 126)
ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนคติของคนไทยต่อฝรั่งในยุคนั้นว่ามีความเป็นอื่น (Otherness) จนแม้คน
ใช้ก็ยังปฏิเสธไม่ยอมรับใช้ ฝ่ายญาติพี่น้องของวิทิตไม่ได้มีลักษณะ “ตื่นฝรั่ง” แต่กลับรู้สึก
ขบขันเมื่อแอนน์ไหวไม่สวยนัก และลงความเห็นว่าแอนน์สวยสู้จันทิราไม่ได้ ซึ่งความรู้สึกนี้
สะท้อนความเป็นชาตินิยมอย่างสูง ดังที่ผู้ประพันธ์บรรยายว่า “แล้วญาติทั้งหลายก็มีความ
พอใจคล้ายกับว่าชาติไทยทั้งชาติได้ชัยชนะเหนือชาติอังกฤษทั้งชาติ เพราะเหตุว่าจันทิรา
สวยกว่าแอนน์” (สะไก้แห่มม: 130)

ความไม่คุ้นเคยในการดำเนินชีวิตของแอนน์ที่เมืองไทย นอกจากเรื่องความสะดวก
ยุ่ง เสียงสุนัข แล้ว ยังมีปัญหาเรื่องการสื่อสาร อย่างเช่นแอนน์ไม่เข้าใจความหมายของคำ
ว่า แยะ เพราะรู้จักแต่คำว่า มาก หรือไม่เข้าใจความหมายของคำว่า แป็บ ซึ่งแปลว่า
ประเดี๋ยว เพราะรู้จักแต่ความหมายว่า ท่อน้ำ และยังมีคำอื่นๆ อีก แต่แอนน์รู้สึก “ขบขัน
ตัวเอง” ที่ไม่เหมือนคนไทยมากกว่าจะคิดว่าเป็นปัญหาใหญ่ เมื่อพี่น้องของวิทิตพูด
ภาษาไทยกับแอนน์ ถ้าแอนน์ไม่เข้าใจ แอนน์ก็ขำตัวเอง แต่เวลาที่พวกเขาพูด
ภาษาอังกฤษด้วยแล้วแอนน์ไม่เข้าใจ เขาก็กลับไม่พอใจแอนน์ เรื่องนี้เป็นประเด็น
ที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสะไก้แห่มมกับญาติพี่น้องของสามิคนไทยเช่นกัน

แอนน์ยังพบว่าเมื่อไม่มีคนใช้ วิทิตไม่ช่วยแอนน์ทำงานบ้าน วิทิตอ้างว่า
“ผู้ชายไทยไม่ช่วยเมียทำงานบ้าน” แต่หลังจากได้คารมกัน 2-3 ประโยค ทั้งสองก็หัวเราะ
กันอย่างขบขัน พฤติกรรมแบบนี้ทำให้ญาติๆ ของวิทิตงุนงง และบางคนคิดว่าตนถูก
หัวเราะเยาะ การมีอารมณ์ขันไม่ตรงกันก็เป็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมเช่นกัน

สิ่งที่ญาติคนไทยไม่เข้าใจวัฒนธรรมฝรั่งอีกอย่างหนึ่งคือธรรมเนียมการเชิญแขก
มางานเลี้ยง เวลาถึงงานเลี้ยงที่บ้านวิทิตและแอนน์ มีญาติไทยไปช่วยทักกับข้าวหรือจัดบ้าน

แต่แอนน์ไม่ได้เชิญญาติคนนั้นอยู่รับประทานอาหารด้วย ทำให้บุคคลผู้นั้นโกรธหัวฟัดหัวเหวี่ยงว่าเหม้มไม่มีมารยาท กรรมการต้องใช้เวลาในการเลียบเคียงถามวิทิตและแอนน์ถึงธรรมเนียมตะวันตกในเรื่องนี้ วิทิตซึ่งเคยชินกับวัฒนธรรมฝรั่งก็อธิบายได้เพียงว่า การกระทำเช่นนั้นไม่ได้เป็นการดูถูกดูหมิ่นญาติ เป็นแต่เพียงไม่ได้ชวน ครั้งต่อไปเขาอาจเชิญญาติผู้นั้นมารับประทานอาหารโดยไม่ได้ขอให้ช่วยงานก็ได้ ขอให้ญาติเข้าใจว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพที่เขาและแอนน์จะเชิญแขกมาที่บ้าน กรรมการทราบว่าหากอธิบายให้ญาติพี่น้องฟังด้วยถ้อยคำของวิทิตอาจจะทำให้โกรธมากยิ่งขึ้นเพราะไม่เข้าใจ จึงเลี่ยงไปว่า “คนอังกฤษเขาไม่เชิญพี่น้องมาร่วมในเวลาที่เขาเชิญแขกของเขา ทั้งนี้เขาถือกันว่าเป็นการรบกวนกัน แทนที่จะถือกันว่าเป็นการเอื้อเฟื้อกันเหมือนคนไทย” (สะใภ้เหม้ม : 130) จะเห็นได้ว่า ในขณะที่งานเลี้ยงของชาวตะวันตก เจ้าภาพจะกำหนดจำนวนแขกไว้แน่นอน เพื่อเตรียมอาหารเครื่องดื่มให้พอดี และกำหนดบุคคลที่จะเชิญให้เหมาะสมในแต่ละคราวนั้น งานเลี้ยงของคนไทยแทบไม่จำกัดจำนวนแขก เจ้าภาพต้องเตรียมอาหารและเครื่องดื่มแบบเผื่อเหลือเผื่อขาดเพราะคาดคะเนไม่ถูกว่าจะมีผู้มางานเลี้ยงมากน้อยแค่ไหน ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมเช่นนี้ ทำให้เกิดผิดใจกัน ผู้ที่คุ้นชินกับวัฒนธรรมของตนจึงจำเป็นต้องเข้าใจหรือเรียนรู้วัฒนธรรมของชนชาติอื่นด้วย

มีอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงมุมมองของชาวตะวันตกที่ไม่เข้าใจความคิดของคนไทย คือ การที่ผู้ใหญ่อนุญาตให้ลูกหลานผู้หญิงแต่งงานโดยมีมาตรฐานความคิดต่างกัน นั่นคือ สุภัทราญาติผู้หญิงคนหนึ่งของวิทิตอายุ 35 ปีตกลงใจแต่งงานกับक्रमิธมที่เป็นพ่อหม้ายลูกติด ญาติผู้หญิงแทบทุกคนพากันเดือดร้อนใจเพราะไม่เชื่อว่าทั้งคู่จะแต่งงานกันด้วยความรัก เมื่อฝ่ายหญิงแต่งงานโดยไม่ฟังเสียงทัดทานของญาติๆ ก็ถูกตัดขาดจากกองมรดกในขณะเดียวกันญาติผู้หญิงอีกคนหนึ่งมีชายไม่มีตระกูลแต่ร่ำรวยมาสู่ขอ ผู้ใหญ่กลับอนุญาตโดยดี แอนน์สงสัยว่าทำไมสองกรณีนี้ญาติๆ คนไทยปฏิบัติไม่เหมือนกัน หลังจากแอนน์ได้พูดคุยกับบรรลอมซึ่งเป็นคนนอกครอบครัว แอนน์ก็ได้ข้อสรุปว่า กรณีแรกเป็นปัญหาเรื่องผู้หญิงสูงอายุไม่ควรแต่งงานหนึ่ง และปัญหาเรื่องฝ่ายชายมีฐานะชาติตระกูลต่ำกว่าฝ่ายหญิง อีกหนึ่ง แอนน์กล่าวว่า “ฉันพอจะเห็นอะไรราวๆ แล้วละ แต่อย่าคิดว่าเมืองไทยจะเปลี่ยนใหม่ เพราะเมืองอังกฤษเปลี่ยนมากภายในยี่สิบปีที่แล้วมา” จากคำพูด

ของแอนน์เราอาจจะอนุมานเอาว่าการแต่งงานของผู้หญิงที่มีฐานะทางสังคมสูงกับชายที่ต่ำศักดิ์ในประเทศอังกฤษไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายแล้ว แต่ธรรมเนียมไทยยังล้าหลังกว่าอังกฤษอยู่ประมาณ 20 ปี ส่วนกรณีหลังแอนน์สรุปว่า “คนมีตระกูลของเมืองไทยเห็นเงินสำคัญกว่าการศึกษา” ซึ่งบรโรลมตอบว่า “ก็ไม่เชิง เพราะสุรชาติเคยไปศึกษาต่างประเทศ และบังเอิญเขาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่มาก” แต่แอนน์ก็ยังไม่เข้าใจอยู่ที่ว่าเหตุใดการเรียนจบจากต่างประเทศและความเป็นผู้ใหญ่ของฝ่ายชายทำให้ญาติฝ่ายไทยยอมรับชายไม่มีตระกูลมาเป็นเขยได้

สำหรับกรณีแรก ต่อมาแอนน์พบว่าสามีของสุภัทราซึ่งเป็นครูมัธยม มีการศึกษาสูง กลับแสดงความรู้ความคิดอย่าง “ผู้ไม่มีการศึกษา” นอกจากนี้หลังสุภัทราคลอดบุตร เขาก็ทอดทิ้งเธอกลับไปหาภรรยาเก่า ดังนั้น การที่ญาติฝ่ายหญิงไม่ยินยอมให้แต่งงานก็คงเป็นเพราะมองออกว่าฝ่ายชายเป็นคนเช่นไร และคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าชีวิตแต่งงานของสุภัทราจะต้องล้มเหลว แต่แอนน์ก็มีคำถามต่อไปว่าเหตุใดสังคมไทยจึงไม่ลงโทษผู้ชายที่ไม่รับผิดชอบต่อครอบครัว ดังที่เธอกล่าวว่า “เป็นธรรมเนียมไทยหรือ ที่จะเปลี่ยนใจไปมาได้โดยไม่เกิดผลอะไร ต่างคนต่างก็ถือว่าไม่มีใครต้องรับผิดชอบในเรื่องอะไร” (สะโง้แห่มม : 293)

นอกจากปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดในบริบทรอบๆ ตัวแล้ว แอนน์กับวิทิตยังเผชิญปัญหาส่วนตัวที่สำคัญ 2 ปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาทางวัฒนธรรมด้วย เรื่องหนึ่งคือ ภรรยาไม่มีเงินเดือนมากกว่าสามี วิทิตอึดอัดใจที่แอนน์ซึ่งทำงานเอกชนได้เงินเดือนมากกว่าเขาที่ทำงานราชการถึงสามเท่า วิทิตพยายามกินใช้ในงบประมาณเงินเดือนของเขาโดยไม่ยอมก้าวท้าวเงินเดือนของแอนน์ ทำให้แอนน์รู้สึกว่าเขาและสามีไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่อมาเธอทราบข่าววิทิตยืมเงินเพื่อนเพื่อนำไปชำระหนี้ เธอจึงเสียใจที่สามีปิดบังและพลอยทำให้เธอหวาดระแวงและเป็นทุกข์เรื่องสามีมีผู้หญิงอื่นยิ่งขึ้น อีกเรื่องหนึ่งคือสามีนอกใจ สัญชาตญาณของผู้หญิงทำให้แอนน์เชื่อว่าวิทิตมีผู้หญิงอื่น แอนน์เห็นว่าหากการมีภรณาน้อยถือว่าเป็นประเพณีไทย แอนน์ก็ยอมรับไม่ได้ เพราะเธอและวิทิตทำความตกลงกันไว้ด้วยสัญญาเกียรติยศก่อนแต่งงานว่าวิทิตจะไม่มีภรณาน้อย หากมีการละเมิดสัญญา เธอก็ขอเดินทางกลับประเทศอังกฤษ ในตอนแรกแอนน์เข้าใจผิดว่าวิทิต

และกรณีการรักกันเพราะพบว่าทั้งสองไปทานอาหารด้วยกันเสมอ แอนน์ไม่ทราบว่าจะจริงวิทิตนัดพบกรณีการเพื่อมอบเงินผ่อนชำระค่าสร้างบ้าน ที่กรณีการรับจะนำไปใช้คืนให้บรรลอม ส่วนผู้หญิงที่ทำให้วิทิตนอกใจแอนน์คือจันทรา เพราะมีเหตุบังเอิญให้วิทิตและจันทราได้พบกันอีกครั้งอย่างใกล้ชิดที่บ้านพักชายทะเลของบรรลอม เนื่องจากแอนน์ภรรยาของวิทิต และบรรลอมสามีของจันทราต่างก็ติดธุระการงานไม่สามารถร่วมเดินทางไปด้วยได้ ถ่านไฟเก่าทำให้วิทิตหวนมาคลั่งไคล้จันทราอีก ส่วนจันทราก็อยากจะมีลูกจันว่าตนยังมีเสน่ห์มากพอสำหรับคู่รักเก่าหรือไม่ และเมื่อสำเร็จเธอก็กระหึ่มในชายชชนะ

สิ่งที่สะท้อนความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมไทยในทัศนะของ ‘บุญเหลือ’ ยังปรากฏในประเด็นเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางสังคม แอนน์วัดคุณภาพของบุคคล ซึ่งใช้คำว่า “มีการศึกษา” จากการที่คนนั้นแสดงความคิดเห็นทางสังคมหรือไม่ เช่น แอนน์เห็นว่าครูปริษาไม่มีการศึกษาแม้จะเป็นครูสอนหนังสือ เพราะไม่ชอบแสดงความคิดเห็น ญาติผู้หญิงบางคนของวิทิตก็ด้อยการศึกษาเพราะ “พอใจอะไรที่ไม่สำคัญ และไม่สนใจในสิ่งที่สำคัญ [...] เขาไม่สนใจเรื่องความทุจริตในประเทศ” (สะไกแฮมม : 178) เมื่อวิทิตพบกับคู่รักกับแอนน์เรื่องการทุจริตคอร์รัปชันของเพื่อนข้าราชการหลายคน แอนน์ก็บอกว่าเขามีหน้าที่ปราบปรามทุจริตเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง เมื่อวิทิตอธิบายให้ภรรยาฟังว่าเขาไม่อยู่ในฐานะจะทำได้ แอนน์ก็กลับหวาดระแวงว่าสามีจะเห็นแก่ความนิยมจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานแทนจะเห็นแก่ประชาชนทั้งประเทศ วิทิตจึงไม่กล้าบอกภรรยาว่าการทุจริตแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางและผู้ที่คิดจะปราบปรามก็ต้องไม่คิดจะอยู่ในราชการอีกต่อไป จากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่าแอนน์มาจากสังคมที่มีวัฒนธรรมของการแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ และใส่ใจในความเป็นไปของสังคมส่วนรวมมากกว่าเรื่องส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เป็นอันตรายต่อความสงบสุขของสังคม เช่น การทุจริตในระบบราชการ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในขณะนั้นกำลังเสื่อมถอยลงจนเปิดทางให้การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงกลายเป็นวัฒนธรรมของวงการราชการไทย

นวนิยายเรื่อง *สะไกแฮมม* ลงเอยเมื่อปมปัญหาสำคัญคลี่คลายลงไป จันทราเลือกอยู่กับสามีเพราะใคร่ครวญแล้วว่าเธอมีชีวิตที่เลิศจนมีความสุขจากความร่ำรวยและความรักของเขาที่ไม่อาจหาได้จากชายอื่น วิทิตน่าจะตัดสินใจตกเมื่อแน่ใจว่าจันทราไม่ได้

รักเขา หากแต่เธอรักตัวเอง ชีวิตสมรสของแอนน์และวิทจึงกลับมาสู่บรรยากาศที่ตึงเครียด แอนน์ซึ่งรักสามีมาก กล่าวว่า “ฉันจะเป็นเมียที่ดีให้เหมือนเมียคนไทยที่สุดที่จะเป็นไปได้” แต่คำพูดของวิทที่ตอบว่า “โอ แอนน์ อย่าพยายามเลย เธอเป็นคนไทยก็ไม่ได้ เป็นคนอังกฤษก็ไม่ได้ เธอเป็นได้แต่คนของโลกเท่านั้น เธอเกิดมาอย่างนั้นเอง แอนน์” (สะไก แหม่ม : 359) แสดงทัศนคติของผู้ประพันธ์ว่าการทำตามธรรมเนียมชาตินิยมของมนุษย์เป็นเนื้อแท้ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้ เพราะวัฒนธรรมใดๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นภายหลัง

สุรัตนารี : ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชาย-หญิงในโลกอุดมคติกับในโลก

ความจริง

สุรัตนารีเป็นนวนิยายเรื่องที่ 4 ของ 'บุญเหลือ' ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในสตรีสารรายสัปดาห์ก่อนจะรวมเล่มพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2515 นวนิยายเรื่องนี้แปลกจากนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของ 'บุญเหลือ' อาจจัดเข้าอยู่ในกลุ่มนวนิยายประเภทจินตนิมิต (fantasy) เพราะผู้เขียนผูกเรื่องราวให้เกิดขึ้นในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณรัตนทวีป หรือเรียกย่อๆ ว่า สุรัต ซึ่งเป็นดินแดนสมมติในจินตนาการ นอกจากนี้ นวนิยายเรื่องนี้ก็อาจจัดเข้ากลุ่มของนวนิยายโลกอุดมคติ (Utopia) เพราะดินแดนสุรัตมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ให้ผู้หญิงเป็นใหญ่ในสังคม

นวนิยายเรื่องนี้เล่าผ่านมุมมองและสายตาของมิด คนไทยคนหนึ่งที่ประสบเหตุพายุพัดเรือแตกขณะเดินทางจากเกาะสุมาตรากลับประเทศไทย มิด หลวงประภาพรรณะแลมเบิร์ต ชาวอเมริกัน และหวัน ชาวจีน รอดตายเพราะได้รับความช่วยเหลือจากคนหาปลาชายหญิง 2 คน ซึ่งคล้ายกันจนดูแทบไม่ออกว่าใครเป็นหญิงใครเป็นชาย ทั้งสองพาผู้รอดตายทั้ง 4 คนเข้าไปในประเทศสุรัต ซึ่งเป็นหมู่เกาะอยู่ทางตอนใต้ของมหาสมุทรอินเดีย ในเส้นทางระหว่างอินโดนีเซีย มลายู และลังกา ประเทศสุรัตประกอบด้วยเกาะเหนือ คือสุวรรณทวีป และเกาะใต้คือรัตนทวีป รวมเรียกว่า สุวรรณรัตนทวีป หรือ

เกาะทองเกาะเงิน ในประเทศสมมตินี้ มีคนไทยเผ่าหนึ่งได้ไปตั้งภูมิลำเนาเป็นปึกแผ่น แล้วผสมผสานวัฒนธรรมของตนเข้ากับวัฒนธรรมของชนชาวเกาะแต่เดิม มีการพัฒนาจนมีชนบประเพณี ระบบการปกครอง การทำมาหากิน และการศึกษาในระดับของประเทศที่เจริญแล้ว หลายคนจบการศึกษาในระดับสูงจากประเทศทางตะวันตก ประเทศสุรัตเคยอยู่ในอารักขาของประเทศอังกฤษในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเป็นอิสระแล้ว ประเทศสุรัตมีกษัตริย์ และประชาชนรักเกตุทุนกษัตริย์ของเขาอย่างยิ่ง แต่อำนาจการบริหารอยู่ที่คณะรัฐบาล มีพรรคการเมือง มีการต่อสู้หาเสียงเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองและกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งคือบ่ออัญมณีอันมีค่า ที่คนหลายฝ่ายไม่ต้องการให้รัฐบาลผูกขาดทำเอง เนื่องจากจะทำให้มีการทุจริต จึงพยายามติดต่อหาผู้ลงทุนชาวต่างประเทศ ประเทศสุรัตมีระบบราชการที่มีชั้นตอนยุ่งยากโดยไม่จำเป็น (Red Tape) และมีข้าราชการที่ดีและที่เลวซึ่งเป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนสร้างความเจริญหรือสร้างความเสื่อมโทรมแก่ประเทศชาติ

รวมความแล้วประเทศสุรัตเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศหนึ่งในทวีปตะวันออก สิ่งที่เป็นอยู่ในประเทศสุรัตทำให้ผู้อ่านนึกถึงประเทศไทย แต่สิ่งที่ประเทศสุรัตไม่เหมือนประเทศใดในโลก คือ ในประเทศสุรัต ผู้หญิงและผู้ชายกลับบทบาทกันแทบจะโดยสิ้นเชิง ผู้หญิงเป็นฝ่ายตั้งครรรค์ตามเพศของตน แต่เป็นหัวหน้าครอบครัวทำงานนอกบ้าน เรียกว่า *สามี* ส่วนผู้ชายทำหน้าที่เลี้ยงลูกเล็กและดูแลบ้าน เรียกว่า *ปรียา* การที่สังคมสุรัตให้ผู้ชายเลี้ยงลูกเป็นการอบรมกลมเกลียวให้ผู้ชายซึ่งไม่ได้อุ้มท้องและคลอเคลียมีความรักผูกพันกับลูกเหมือนเช่นผู้หญิง ดังมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า “ที่เราภูมิใจกับวัฒนธรรมของเราคือ เราได้มีประเพณีที่ทำให้ผู้ชายรักลูกเท่ากับผู้หญิง” (สุรัตนารี : 312) ผู้หญิงชาวสุรัตที่เป็นสามีจะมีบุคลิกสง่า ท่าทางเข้มแข็ง ความคิดเฉียบคม ส่วนผู้ชายที่เป็นปรียาบางคนมีกิริยานุ่มนุ่ม นุ่มนวล ไม่กล้าแสดงออก คล้ายผู้ชายลักเพศในประเทศอื่น แต่บางคนก็มีลักษณะแบบผู้ชายทั่วไป แต่ผู้ชายสุรัตไม่ชอบทำงานใช้แรง เพราะไม่ต้องการมีร่างกายล่ำสัน บางคนขี่ม้าไม่เก่ง ผู้หญิงสุรัตไม่ได้

ผู้ประพันธ์กล่าวไว้ว่าชาวต่างประเทศที่คุ้นชินกับชาวสุรัตพอสมควรแล้วจะรู้สึกว่พวกเขาไม่มีเพศ (สุรัตนารี : 318 – 319) เพราะชาวสุรัตทั้งสองเพศแต่งตัวคล้ายกัน

แต่ผู้ชายที่เป็นปรียาอาจจะไม่เข้าใจหน้าสีหวานเสียบบที่กระเป๋าสี เมื่อได้สนทนากับผู้หญิงสุรต ก็ไม่รู้สึกว่าการสนทนากับผู้หญิงเพราะไม่มีจริตหญิง เช่นเดียวกับไม่ได้รู้สึกว่ากำลังสนทนากับชายในร่างหญิง ภาพของชาวสุรตที่หม่อมหลวงบุญเหลือนำเสนอไว้เช่นนี้ ส่วนหนึ่งคล้ายกับจะแสดงให้เห็นว่าสังคมสุรตเป็นสังคมเพศเดียว (Unisex) คือชายหญิงมีบุคลิกและบทบาทคล้ายคลึงกัน ไม่แยกแยะว่าเป็นบทบาทของผู้หญิงหรือผู้ชายอย่างชัดเจน แต่สิ่งที่ผู้ประพันธ์แสดงไว้ค่อนข้างจะชัดเจนกว่าคือชายและหญิงในประเทศสุรตมีบทบาทหน้าที่กลับกัน และการที่ผู้หญิงในสังคมสุรตมีบทบาทเช่นเดียวกับผู้ชายในสังคมอื่นๆ เป็นการเสนอแนวคิดสตรีนิยมอย่างน่าสนใจ ไม่ปรากฏว่าหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้ศึกษาแนวคิดเรื่องสตรีนิยมของตะวันตกหรือไม่ แต่ทัศนะที่ว่าแม้มนุษย์จะมีเพศสรีระ (Sex) ตามลักษณะทางชีววิทยาตั้งแต่แรกเกิด แต่จะมีเพศภาวะ (Gender) คือความเป็นหญิงหรือความเป็นชายจากการอบรมเลี้ยงดู คล้ายกับคำประกาศของซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศส ในหนังสือเรื่อง *The Second Sex* ที่ว่า "One is not born, but rather becomes, a woman"⁶ (เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง แต่เราถูกทำให้เป็นผู้หญิง) เพียงแต่ในประเทศสุรต ผู้ชายถูกอบรมเลี้ยงดูให้ทำหน้าที่ซึ่งสังคมอื่นๆ ถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และผู้หญิงถูกอบรมเลี้ยงดูให้ทำหน้าที่ของผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ในประเทศสุรต แม้ผู้หญิงและผู้ชายจะได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน แต่ผู้ชายได้รับโอกาสบางอย่างน้อยกว่าผู้หญิง ในการทำงาน ผู้ชายมักจะได้ตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนผู้หญิงมักจะได้ตำแหน่งทางบริหาร ผู้ชายสุรตที่แต่งงานแล้ว หากอยากบวชจะต้องให้สามีคือผู้หญิงที่เป็นเจ้าของเขาอนุญาต ที่สำคัญที่สุดคือผู้ชาย สุรตไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดิน จึงไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น ในสังคม สุรต ผู้หญิงจึงเป็นใหญ่ เป็นผู้นำ ผู้ชายเป็นฝ่ายตาม

⁶ Simone De Beauvoir, *The Second Sex*, Vintage Book, 1973. P. 301. อ้างถึงใน http://en.wikipedia.org/wiki/the_second_sex เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2555

ผู้หญิงสุรตมีเสรีภาพเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ ในประเทศสุรตมีสถานที่หย่อนใจยามราตรีเช่นเดียวกับนานาประเทศ เรียกว่า ราตรีกรีทา ในสถานที่เช่นนี้ผู้ชายจะไปเรียกผู้หญิงมานั่งดื่มกับตนหรือสร้างสัมพันธ์ต่อเนื่องไม่ได้ ผู้หญิงเป็นฝ่ายเรียก ส่วนผู้ชายเป็นผู้เสนอบริการและค่าตัว กล่าวได้ว่า ผู้หญิงเป็นฝ่ายซื้อบริการทางเพศ ส่วนผู้ชายเป็นฝ่ายขายบริการ ในราตรีกรีทาบางแห่ง ซึ่งมีผู้ไปเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและชาวสุรต บางคู่ไปพร้อมกันทั้งสามมีภรรยา คนเพศไหนพอใจจะเบิกบานหรืหากับคนเพศไหนก็ได้ อาจจะต่างเพศหรือเพศเดียวกัน มานั่งคุยกัน ซื้อเครื่องดื่มให้ แล้วออกไปเดินร่ากัน ผู้หญิงสุรตที่ร่ารวย มาคนเดียวไม่มีปรียามาด้วย ก็อาจเรียกปรีสมาให้ความสำราญได้ นอกจากนี้ยังมีสถานบริการทางเพศที่ตกแต่งสวยงาม สำหรับปรีสุสูงอายุ พาวนิดามาพลอดรัก สถานที่เช่นนี้วนิดาผู้ดีจะไม่เข้าไปเลยไม่ว่าอายุเท่าใด และคู่หมั้นหมายที่จะแต่งงานกันจะไม่มาเที่ยวสถานที่เช่นนี้ หากพ่อแม่ทราบเข้าจะถึงกับระงับการแต่งงาน หรือไม่ให้สมบัติทั้งหญิงและชาย เพราะถือเป็นความประพฤติที่ไม่สมควร (สุรตนาารี : 226 – 227)

ผู้หญิงสุรตที่แต่งงานแล้ว หากมีปรียาคนใหม่ก็อาจเกิดปัญหาครอบครัวได้ เช่นเดียวกับครอบครัวของคนในประเทศอื่นๆ เพียงแต่ในประเทศสุรต ผู้หญิงที่ร่ารวยจะเป็นฝ่ายบริหารจัดการปรียาหลายคนของเธอ ผู้หญิงที่เบือปรียาคนเดิมก็อาจจะขอเลิกกับฝ่ายชายก็ทำได้เช่นเดียวกัน ส่วน “บางคู่ไม่เบือกันเต็มที่ เบือกันบางเวลา ก็ตกลงกันไปตามที่แต่ละคู่เห็นว่าเหมาะสมดี ไม่มีความอภัยสอดสู ไม่ต้องมีความพะวัคพะวนเหมือนประเทศอื่น” (สุรตนาารี : 313) ข้อความนี้อาจจะหมายความว่าทั้งสามมีและปรียาก็ควงคู่กันไปเที่ยวราตรีกรีทาและหาคนถูกใจตั้งที่กล่าวไว้ในย่อหน้าก่อนนี้ หากเกิดกรณีฝ่ายชายนอกใจมีผู้หญิงอื่น ผู้หญิงสุรตมักไม่หึงหวง “ถือเป็นเรื่องชายหน้า ผู้ดีเขาไม่ทำกัน” (สุรตนาารี : 629) ส่วนฝ่ายหญิงหากมีลูกกับผู้ชายคนอื่น ผู้เป็นปรียาก็มักไม่ค่อยหย่าร้าง “แม่ก็รับผิดชอบกับลูก และพ่อที่รับเกียรติว่าเป็นพ่อก็จะมาร่วมดูแลลูกของตัวเอง” (สุรตนาารี : 629) เพราะชาวสุรตถือว่าลูกเป็นของแม่ ดังนั้น ในขณะที่สังคมอื่นๆ ลงโทษผู้หญิงที่ท้องไม่มีพ่อ สังคมสุรตจะไม่ลงโทษผู้หญิง ผู้หญิงไม่ต้องอับอาย ส่วนผู้ที่เป็นพ่อนั้นชาวสุรตถือว่าได้รับเกียรติให้เป็นพ่อด้วยซ้ำไป

ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอตัวอย่างของผู้หญิงที่เป็นฝ่าย “เสนอ” ให้ผู้ชายเป็นผู้ “สนอง” ผ่านตัวละครเจ้าหญิงนภัสมณี ผู้มีทั้งเงินและปัญญา ผู้มีทั้งอำนาจความงามและอำนาจบารมีที่แรงกล้าปานสายฟ้า เจ้าหญิงนภัสมณีเป็นผู้หญิงเก่งที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศสุรัต เธอทำให้มิด หนุ่มชาวไทยผู้ที่ต่อต้านวัฒนธรรมแปลกเพศของชาวไทย สุรัตอยู่ลึกๆก็ยังไม่อาจต้านทานเสน่ห์แห่งเพศของเธอได้ เจ้าหญิงนภัสมณีเป็นคนชอบเอาชนะ การชนะใจบุรุษเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่ง เธอจึงมีบุรุษที่สนองชีวิตชีวาให้เธอจำนวนมาก แต่ในที่สุด มิดก็ทำให้เจ้าหญิงนภัสมณีเห็นคุณค่าความรักของพินธุภาวะองค์คู่ครองได้สำเร็จ อันช่วยทำให้มิดได้ล้างบาปที่ละเมิดศีลข้อ 3 เจ้าหญิงนภัสมณีไม่ได้เป็นตัวแทนที่จะสื่อว่าผู้หญิงชาวสุรัตใช้ชีวิตทางเพศโดยเสรีกันเสียทุกคนไปผู้หญิงบางคนก็มีขันติหักห้ามใจได้ เช่น วิชชุ ตัวเอกของเรื่องซึ่งรักมิดหนุ่มชาวไทย แต่เธอไม่ปล่อยตัวคล้อยตามอารมณ์เพราะไม่ต้องการทำร้ายจิตใจปรียาของเธออย่างหนึ่ง และเพราะรู้ว่าเธอและมิดไม่อาจครองคู่กันได้โดยถาวรเพราะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ วิชชุยังเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้เห็นผู้หญิงที่มีจิตใจแข็งแกร่ง มีสติ มีปัญญา สามารถมีบทบาทเป็นผู้นำสังคมได้ ส่วนการนำเสนอเรื่องราวของเจ้าหญิงนภัสมณีในแง่มุมเสรีทางเพศเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะหม่อมหลวงบุญเหลือต้องการสื่อ “สาร” ว่าผู้หญิงมีเลือดเนื้อความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับผู้ชาย ส่วนการยอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมเช่นนี้เป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

สังคมสุรัตค่อนข้างจำกัดเสรีภาพของบุรุษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเกาะใต้ เช่น ลูกผู้ชายจะแต่งงานกับผู้หญิงคนไหนไม่ได้เป็นอันขาด ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากแม่ ส่วนลูกผู้หญิงจะได้รับการส่งเสริมให้ตัดสินใจเองทุกอย่าง ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว หากต้องการหย่าร้างก็ไปบอกผู้ใหญ่ในบ้านซึ่งก็มักเป็นเพศหญิง แต่ปรียาคนไหนต้องการหย่าร้างกับสามี จะถูกยับยั้งจากคนทั้งหมู่บ้านว่าไม่มีสมรรถภาพ ไม่มีควมรับผิดชอบ จะขอลูกไปเลี้ยงก็ไม่ได้เพราะถือว่าลูกออกมาจากท้องของแม่ แต่ถ้าทิ้งลูกไว้กับแม่ ก็ถูกกล่าวหาว่าไม่รู้จักหน้าที่ ผู้ชายสุรัตจึงได้รับความกดดันจากสังคมมาก (สุรัตนาрі : 259 –260)

ในด้านการเมืองประเทศสุรตมีการปกครองแบบประชาธิปไตย (ที่มีกษัตริย์ทรงเป็นประมุข) มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ประเทศสุรตก็มีลักษณะการเมืองที่ไม่เหมือนประเทศใด หลังจากมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยไม่เสียเลือดเนื้อแล้วก็กำหนดให้คนอายุ 25 ปีเท่านั้นออกเสียงได้ และคนที่ไม่เสียภาษีเลยออกเสียงไม่ได้ (สุรตนาารี : 218) เพราะเหตุว่า ในประเทศสุรต คนจนที่สุดก็เสียภาษีได้ เสียด้วยเงินไม่ได้ก็เสียด้วยแรง โดยมาช่วยกิจการต่างๆ เช่น ทำงานชลประทานในท้องถิ่นของตน ปราบที่สำหรับการเพาะปลูกใหม่ สร้างนิคมพัฒนา ทำถนน สร้างสะพาน ฯลฯ ทุกคนเมื่ออายุ 20 ปีแล้ว ต้องเสียภาษีด้วยแรงหรือด้วยเงิน เพื่อที่ทุกคนจะได้มีส่วนในการพัฒนาประเทศ ไม่ใช่อยู่เฉยๆ แล้วเรียกร้องให้รัฐทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ และประชาชนจะได้รู้ว่าตนเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อถึงเวลาเลือกตั้ง จะต้องมาใช้สิทธิ์ (สุรตนาารี : 218 – 219) นอกจากนี้ ในเรื่องการเมือง ผู้หญิงสุรตเป็นนักการเมือง ฝ่ายผู้ชายจะคอยช่วยเหลือ เช่น ปู่ของวิชชุเล่าว่าสมัยยังหนุ่ม “ฉันทำหน้าที่เป็นเลขานุการให้สามี สามีเป็นนักการเมือง เขาเป็นคนหัวรุนแรง พูดอะไรโผงผาง ฉันต้องเป็นคนปลอบให้ใจเย็น คนใจเย็นถึงจะชนะ” (สุรตนาารี : 96) ในคณะรัฐบาลของประเทศสุรต จึงมีผู้หญิงเป็นรัฐมนตรีถึง 15 คน มีผู้ชายเพียง 5 คน

ความคิดอุดมคติอีกอย่างหนึ่ง คือชนชั้นปัญญาชนไม่ปรารถนาจะให้ประเทศสุรตเจริญมากเกินไปเหมือนประเทศตะวันตกที่เจริญแล้ว และพยายามให้สุรตอยู่ได้โดยไม่ให้โลกภายนอกเข้ามารบกวนมากเกินไป เพราะหากปราศจากสองสิ่งนี้ สุรตจะเป็นประเทศที่มีความสงบสุข ความคิดนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านคำพูดของชาวต่างประเทศคนหนึ่งที่พักอาศัยอยู่ในประเทศสุรตมายาวนานว่า “เราต้องการอะไรในชีวิต ถ้าคนเราต้องการความสงบสุข ผมว่าที่สุรตนี้มีความสงบยิ่งกว่าที่อื่น เรื่องทะเลาะวิวาทถึงใช้กำลังมีน้อยที่สุดสำหรับประเทศที่ใช้วิธีการที่เราเรียกว่า ปริมิติฟ ตามเกณฑ์ของตะวันตก การกสิกรรมก็ทำแบบโบราณ การอุตสาหกรรมก็น้อย การค้าก็ไม่ค่อยเจริญนัก เราจะเอาอะไร จะมีการค้ามากๆ แล้วแก่งแย่งกันมากๆ มีการอุตสาหกรรมมากๆ แล้วมีปัญหาคนไม่มีงานนำ มีสไตรค์ปี หนึ่งๆ นับไม่ถ้วน มีการกสิกรรมสมัยใหม่ ผลิตได้มากๆ แล้วก็แย่งตลาดกัน หรือจะมีแต่พอกินพอใช้ มีความสุข” (สุรตนาารี : 231 – 232) จะเห็นได้ว่าหลังจากนวนิยายสุรตนาารีเผยแพร่แล้วเกือบ 40 ปี แนวคิดเช่นนี้มีประเทศที่กำลังพัฒนาขานรับมากขึ้น

ประเทศสุรตเป็นไม่ใช่ประเทศปิด วัฒนธรรมของสุรตที่ทำให้ผู้หญิงเป็นผู้นำจึงถูกกระทบกระเทือนจากวัฒนธรรมในสากลโลก ผู้ชายสุรตที่ไปศึกษาในยุโรปและอเมริกา เมื่อกลับมาบางคนก็แสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชนในเชิงไม่พอใจว่าสุรตไม่เหมือนคนอื่นในโลก แต่บางคนก็มีความภาคภูมิใจในความต่างนี้ ดังที่โสรวาร ปรียาของวิซซุ กล่าวไว้ “เราไม่เห็นว่าการพัฒนาของเราเป็นตลกสำหรับโลก เราเห็นว่าโลกโง่กว่าเรา” (สุรตันารี : 88) อย่างไรก็ตาม ประเทศสุรตก็ตกอยู่ในความกดดันทางสังคมและการเมืองให้มีการเปลี่ยนแปลง ฝ่ายบุรุษต้องการเรียกร้องสิทธิบุรุษให้เท่ากบสิทธิสตรี จนกระทั่งตั้งสภาปุริโสสรวะหรือปฐิสภาขึ้น ทำนองเดียวกับในประเทศที่มีการเรียกร้องสิทธิสตรีให้เทียมบุรุษก็ตั้งสภาสตรีเป็นองค์กรสำคัญในการดำเนินงาน

ในประเด็นเรื่องการที่ผู้ชายสุรตต่อต้านประเพณีให้ผู้ชายเลี้ยงลูก และผู้ชายไม่มีสิทธิครองที่ดินนั้น ผู้ประพันธ์ให้เหตุผลผ่านสุนทรพจน์ของวิซซุ จันทริกวรรณ ตัวละครสำคัญของเรื่อง วิซซุเป็นผู้หญิงเก่งในตระกูลจันทริกวรรณ ซึ่งเป็นตระกูลที่มีบทบาทสำคัญในสังคมสุรตแม้จะไม่ใช่ตระกูลนักการเมือง เธอจบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ และรับราชการเป็นนายช่างวิศวกรดูแลเรื่องการสร้างถนนหนทางในต่างจังหวัด วันหนึ่งในเมืองปราศิน มีนักการเมืองปราศรียหาเสียงโดยเน้นประเด็นเรื่องสิทธิของบุรุษ วิซซุขอพูดปราศรียต่อจากนักการเมืองผู้นั้น เธอกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ใช่ในประเทศสุรตว่า

“ในประเทศในยุโรปและเอเชียที่เรียกว่าเจริญในปัจจุบันนี้ ท่านจะพบผู้หญิงจำนวนมาก มาเข้าโรงพยาบาลด้วยอาการตกเลือดใกล้จะตาย เดือนๆ หนึ่งคิดเฉลี่ยโรงพยาบาลหนึ่งๆ ไม่น้อยกว่า 30 – 40 คน ผู้หญิงเหล่านี้มีอาการปางตาย เพราะอะไร เพราะเขามีเด็กอ่อนในท้อง เขาต้องอับอายเพราะในประเทศที่ว่าเจริญนั้น ลูกที่ออกมาจากท้องผู้หญิงต้องมีผู้ชายรับรองว่าเป็นพ่อ ผู้ชายในประเทศเหล่านั้นมีจำนวนมากที่ไม่มีความรับผิดชอบเมื่อได้ทำให้ผู้หญิงมีท้องแล้วก็เลี้ยงหนี ในประเทศเหล่านั้น เขาก็ว่าผู้หญิงเป็นคนชั่วผู้ชายไม่ชั่ว” จากนั้นเธอได้กล่าวถึงการเลี้ยงลูกดูว่า

“ในประเทศเหล่านั้น เขามอบให้ผู้หญิงเลี้ยงลูกถ้าได้แต่งงานตามประเพณี ผู้ชายไม่ต้องมีส่วนในการเลี้ยงลูกเล็กๆ เขาก็ถือว่าเป็นงานที่ไม่สำคัญพอสำหรับผู้ชาย แต่ในสุรต ผู้ชายของเราเป็นผู้อบรมเลี้ยงลูกตั้งแต่แรกเกิดร่วมกัน พ่อกับแม่มีส่วนดูแลลูก

เท่ากัน ลูกๆ ของเรารักพ่อรักแม่ สนับสนุนกับพ่อแม่ มีความองอาจ มีความนุ่มนวลแต่
ละคน ตามธรรมชาติของเด็ก ... ” ส่วนเรื่องที่ดิน วิชชุกกล่าวว่า

“ในเรื่องทรัพย์สินสมบัติ เราไม่ได้ยึดเหนี่ยวประเพณีหนักแน่นอย่างไร เรามักให้
สมบัติแก่ลูกเท่าๆ กัน แต่เพราะเราห่วงเลือดเนื้อที่จะเกิดมาอีกชั่วอายุหนึ่งต่อลงไปจาก
ลูก และเราอยู่เกาะ เรามีที่ดินจำกัด เราจึงให้ที่ดินแก่ลูกผู้หญิง แต่เราให้ทรัพย์สินสมบัติ
เท่าๆ กันทั้งลูกหญิงและลูกชาย”

สุนทรพจน์อีกตอนหนึ่งของวิชชุกสะท้อนความเป็นสังคมอุดมคติของสุรัตได้เป็น
อย่างดี

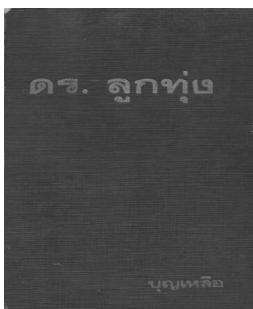
“..ฉันไม่ต้องการให้ใครบอกพวกเราชาวสุรัตว่า ประเทศเราสู้ประเทศอื่นไม่ได้
เพราะเรามีประเพณีไม่เหมือนคนอื่น ไม่จำเป็นที่เราจะต้องเหมือนคนที่รู้เท่าทัน
ชนชาติน้อยกว่าเรา ประเทศที่มีอำนาจกว่าเรา ไม่มีความสุขมากกว่าเรา ถ้าเราขยัน
เราเรียนการเพาะปลูกให้ดีขึ้น เราทำงานทุกหน้าที่ดีขึ้น ประเทศของเราจะเป็นประเทศ
ที่มีความสุขที่สุดเราไม่ต้องการอำนาจ ไม่ต้องการเหมือนประเทศอื่น เราต้องการ
ความสุข” (สุรัตนาрі : 176)

ประเทศไทยเริ่มมีการวัดดัชนีความสุขเช่นเดียวกับประเทศภูฏาน แต่ใน
สังคมไทย การสร้างค่านิยมที่เน้นความสุขมากกว่าอำนาจก็อาจจะยังไม่เกิดผลสำเร็จนัก

เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาในตัวเรื่องนวนิยาย สุรัตนาрі คือ พ.ศ. 2501
ความคิดเรื่องผู้หญิงเป็นผู้นำสังคม ผู้ชายเป็นผู้ตาม ยังเป็นความคิดอุดมคติ เพราะ
โลกแห่งความเป็นจริงเป็นโลกของผู้ชายสังคมไทยมีสำนวนว่า “หญิงเป็นควาย ชายเป็น
คน” และ “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้
หญิงไทยมีสถานภาพด้อยกว่าผู้ชาย ถึงแม้นวนิยายเรื่องนี้จะแฝงนัยเสียดสีสังคมที่
ผู้ชายเป็นผู้นำ แต่หม่อมหลวงบุญเหลือก็มีความยุติธรรมที่จะพิจารณาสังคมไทยโดย
ละเอียด และเห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว ในสังคมไทยผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้นำแบบแอบแฝง
มาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังที่หม่อมหลวงบุญเหลือให้มิตรสรุปให้เพื่อนชาวต่างประเทศฟังว่า
“ในไทยสยาม ผู้หญิงเขานำ แต่เขาหลอกให้ผู้ชายตายใจว่าผู้ชายนำ ผู้หญิงสุรัตนี้เขา
ซื่อตรง เขานำ เขาก็แสดงตัวว่าเขานำ ก็เลยฮาากัน” (สุรัตนาрі : 84) อย่างไรก็ตาม

ในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา บทบาทของผู้หญิงในสังคมโลกมีมากขึ้น ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ในบางครอบครัว ผู้หญิงและผู้ชายอาจต้องแลกเปลี่ยนบทบาทหน้าที่กัน เช่นเดียวกับชาวสุรต ผู้หญิงมีบทบาททางสังคมและการเมืองมากขึ้น มีตำแหน่งหน้าที่การงานในระดับสูงทั้งภาคราชการและภาคเอกชน ผู้หญิงมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชาย จำนวนประชากรไทยเพศผู้หญิงมากกว่าเพศชายที่เพิ่มขึ้นทุกปี อาจจะทำให้วันหนึ่งสังคมไทยมีลักษณะเช่นเดียวกับสังคมสุรตในนวนิยายเรื่องสุรตนารี

ดร. ลูกทุ่ง : ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชาวกรุงกับวัฒนธรรมชาวบ้าน

นวนิยายเรื่องนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2516 เป็นนวนิยายเรื่องสุดท้ายที่แต่งจบ⁷ ผู้ประพันธ์กำหนดให้แก้วเกลลาหรือลูกแก้วซึ่งเป็นภรรยาของ ดร. กฤต มีนา เป็นผู้เล่าเรื่อง เรื่องราวเริ่มตั้งแต่ลูกแก้วพบ ดร. กฤต ในประเทศนิวซีแลนด์ เธอพอใจบุคลิกลักษณะและทัศนคติของ ดร. กฤต ความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งคู่พัฒนาจนเป็นความรักและการแต่งงาน ฝ่ายชายเข้ามาอยู่ในครอบครัวของฝ่ายหญิงโดยปลูกเรือนอยู่ต่างหาก ดร. กฤต มีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์และรับราชการเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท ต่อมา ดร. กฤตอยากออกจากราชการไปทำงานเอกชนที่ได้เงินเดือนสูง และเริ่มมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่น แก่นเรื่องสำคัญของนวนิยายเรื่องนี้คือการประคับประคองนาวาชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง ลูกแก้วเป็นผู้หญิงที่มีสติและมีเหตุผล แม้กฤตจะออกนอกทางไปบ้างทั้งเรื่องอาชีพและชีวิตรัก แต่ในที่สุดปัญหาทุกอย่างก็ลงเอยด้วยดี

⁷ ศาสตราจารย์ ดร. วิภา กงกะนันทน์กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "สตรีในบทประพันธ์ของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ" ว่าอาจารย์บุญเหลือเขียนนวนิยายเรื่อง *สิทธิ์ในสามเสี้ยวศตวรรษ* เมื่อเดือนเมษายน 2525 แต่เขียนได้เพียง 5 ตอนก็เสียชีวิต หลังจากนั้นอีก 1 เดือน นิตยสาร *สตรีสาร* ได้ลงพิมพ์นวนิยายไม่จบเรื่องเรื่องนี้

ในระหว่างการดำเนินเรื่องราวของการสร้างครอบครัวระหว่างลูกแก้ว และดร. กฤต มีนา หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้นำเสนอประเด็นความคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชาวกรุงกับวัฒนธรรมชาวบ้านไว้อย่างน่าสนใจ การแต่งงานระหว่างแก้ว เกลา กอกรี หรือลูกแก้วซึ่งมีเชื้อสายบรรพบุรุษเป็นขุนนาง กับ ดร.กฤต มีนา ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวนา ไม่ง่ายนัก เพราะหนุ่มสาวทั้งสองมีความแตกต่างในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมในครอบครัว ลูกแก้วรู้ว่า “ถ้าหากว่ากฤตและดิฉันตัดสินใจจะแต่งงานกันเมื่อใด จะต้องมีการทักการประท้วงจากญาติทั้งข้างฝ่ายคุณพ่อและข้างแม่ไม่มากนักน้อย” (ดร. ลูกทุ่ง : 43) ในระหว่างคบหาดูใจกัน กฤตได้ไปมาหาสู่กับครอบครัวของลูกแก้วทำให้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของลูกแก้วได้รู้จักนิสัยใจคอกของกฤต เช่นเดียวกับลูกแก้วและคุณน้าก็มีโอกาสไปเยี่ยมเยียนครอบครัวของ กฤต ที่คลองกาญจนฯ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม หลังแต่งงาน กฤตเป็นฝ่ายเข้ามาอยู่ในครอบครัวของภรรยา ญาติผู้ใหญ่ทั้งหลายของลูกแก้วต่างหาหรือและ “ปราม” ญาติบางคนให้ “ละความเป็นเจ้ายศเจ้าศักดิ์” เพื่อให้ฝ่ายที่เข้ามาใหม่ปรับตัวได้ ดังกล่าวว่า

“ผมอยากคุยเรื่องหลานเขยคนใหม่ ผมว่าเราต้องนัดกันทำอะไรให้มันเข้าที่ เขาแปลกพวกแปลกฟองเข้ามา คงมีอะไรที่เขาเคยชินที่เราไม่เคย ถึงพวกผู้ดีๆ ด้วยกันก็ต่างบ้าน ต่างก็ถืออะไรกันมากบ้างน้อยบ้าง เราต้องทำลึมๆ ให้เขาหน่อย อย่าให้เขาเอาไปต่างๆ ได้ว่าพลัดมาเข้าบ้านผู้ดีแล้วเขาเดือดร้อน สำหรับความสุขของ หลานเรา” (ดร. ลูกทุ่ง : 159) และ “แต่ลูกเขยคุณกลานี่ พ่อแม่เขาออกจะรู้สึกอยู่ว่าเขาเป็นชาวไร่ชาวสวนระวังๆ ไว้แหละเป็นดี” (ดร. ลูกทุ่ง : 161)

อาจจะเป็นเพราะญาติพี่น้องฝ่ายลูกแก้วระมัดระวังไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างครอบครัวของฝ่ายผู้หญิงกับฝ่ายชายผู้เป็นสมาชิกใหม่ ประกอบกับกฤตเป็นผู้มีการศึกษาสูง และคุ้นชินกับการใช้ชีวิตแบบชาวกรุงมานานแล้วจึงไม่ต้องปรับตัวมากนัก แต่ในบทบรรยายความรู้สึกของลูกแก้วที่มีต่อกฤต ผู้อ่านมักจะรู้สึกเสมอว่ากฤต และลูกแก้วมีความแตกต่างกันทางสังคม ลูกแก้วรับรู้ว่ากฤตเป็นลูกหลานชาวนา แต่ก็รักกฤตเพราะเห็นว่ากฤตเป็นเสมือนตัวแทนของผู้ที่พัฒนาตนด้วยความรู้ความสามารถ ดังที่เธออธิบายให้เพื่อนๆ ผู้หญิงฟังว่า

“ฉันถูกใจกฤตเพราะเขาเป็นคนมาจากที่ฝรั่งเขาเรียกว่า รากหญ้า เขาเป็นลูกชานาแท้ๆ แต่டுத்த่าห์ได้ถึงปริญญาเอกเตอร์ นอกจากนั้น เขามีกิจกรรมายาทเข้ากับคนได้ดี ไปไหนด้วยไม่ขาดหน้า พูดคุยกันก็เฟลิดเฟลีน ถ้าเพียงแต่มองเห็นถูกสายตา แต่พอมาคุยกันที่หลังมันขัดเขิน ก็คงไม่ได้ต่อมาจนถึงแต่งงานกัน” (ดร. ลูกทุ่ง : 258)

นอกจากนี้ ลูกแก้วยังพูดให้อาทรทายาทเศรษฐีซึ่งเป็นผู้ชายคนที่หลงรักเธอฟังว่า เธอรักกฤตและตั้งความหวังกับกฤตอย่างมากว่ากฤตจะเป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ คำกล่าวของลูกแก้วแสดงให้เห็นว่าความรักของเธอที่มีต่อกฤตไม่ใช่ความรักใคร่เท่านั้น แต่เป็นความรักเกิดทุนอย่างอุดมคติ ดังนี้

“...ดิฉันรักเขาไม่ใช่เพราะรูปร่างถูกนัยน์ตา มารยาทดีอย่างเดียว ดิฉันมีความหวังจากเขามาก ดิฉันคิดว่าเขาเป็นผู้ชายคนหนึ่งในสมัยนี้ที่น่าจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้ คนไม่ค่อยคิดกันแต่ดิฉันคิด ลูกหลานก้านั้นในชนบทคนหนึ่ง ฉลาดเรียนหนังสือดี แต่ถ้าไม่มีคนแนะนำดี จะได้เล่าเรียนได้ปริญญาในมหาวิทยาลัยรีคะ แล้วถ้าบ้านเมืองเราไม่สนับสนุนคนทุกชั้นให้ได้รับการศึกษาจนสุดที่เขาจะไปได้ กฤตจะเป็นคนมีความรู้แบบนี้หรือ ถูกละมีคนจนๆกว่ากฤตที่ฉลาดกว่ากฤต แล้วก็ไม่ได้ทุนไปศึกษาอย่างกฤต คงมีอีกมากในเมืองไทย แต่ดิฉันไม่บ้ออุดมคติถึงแค่นั้น ดิฉันว่าเราให้ออกาสคนมากทีเดียวแล้ว กฤตเป็นคนทำงานเป็นด้วย ไม่ใช่ฉลาดแต่การเรียนเอาปริญญามา กฤตเอาใจใส่กับชีวิตของคนในบ้านในเมือง พบกันตั้งแต่แรกรู้จักกันที่นิวซีแลนด์ ดิฉันก็เห็นว่า คนอย่างนี้สำคัญสำหรับบ้านเมืองเรา เพราะยังนั่น ถ้ากฤตทำอะไรที่ผิดหวัง ดิฉันอาจหมดความสุขตลอดชีวิตทีเดียว” (ดร. ลูกทุ่ง : 429)

ดังนั้น เมื่อกฤตเริ่มแสดงว่าเขาต้องการลาออกจากราชการไปทำงานบริษัท เพราะจะได้รับเงินเดือนมากกว่าหลายเท่า แต่กลับดกจริตใจเพราะติดปัญหาต้องหาเงินแสนไปใช้หนี้ทุนรัฐบาลเสียก่อน ลูกแก้วจึงเสียใจมากที่กฤตมีความคิดแบบนี้ เมื่อกฤตยืนยันว่าลูกแก้วก็เลือกทำงานรัฐวิสาหกิจแทนทำราชการ ซึ่ง “แปลว่าลูกหลานขุนนางก็ต้องการเงินเหมือนกัน” ลูกแก้วจึงอดพูดตรงๆ ไม่ได้ว่า

“แต่ว่าลูกแก้วเป็นอิสระ ลูกแก้วไม่ได้เป็นหนี้ใคร กฤตไม่เป็นอิสระ กฤตเป็นหนี้คนไทย...หนี้ของกฤตใช้กันด้วยเงินไม่ได้...หนี้ของกฤตมาจากใคร มาจากญาติพี่น้อง

ของกฤตเอง ชาวสวนชาวไร่ที่หาเงินให้รัฐบาล เอาเงินมาให้คนอย่างกฤตไปเล่าเรียนไม่ใช่สำหรับมาหาเงินให้คุ้ม แต่สำหรับมาทำงานให้คุ้ม” (ดร. ลูกทุ่ง : 289)

เมื่อกฤตปรารถนาเรื่องหนี้ทุนรัฐบาลเป็นห่วงผูกคอ ทำให้ชีวิตไม่สุขสบายอย่างเพื่อน ๆ ลูกแก้วฟังแล้วก็เห็นใจสามีมากที่มีความคิดเช่นนั้น หม่อมหลวงบุญเหลือให้ลูกแก้วพรรณนาว่า

“ดิฉันเกิดสงสารกฤต ด้วยความรักที่มีอคติไปว่า เขาเปรียบฐานะเขากับเพื่อนที่คบหากัน เป็นธรรมดาคนที่ฐานะเด่นชัดขึ้นมากกว่าพี่น้อง แทนที่จะคิดย้อนไปถึงว่า เปรียบตัวเขากับการรูด กีบยงลูกชายอาสาโย ซึ่งต้องผิตหวังสอบเข้าเรียนในสถานอุดมศึกษาอันใดไม่ได้ เขามีโชคเขาตาดีกว่ามากนัก เขาย่อมคิดไปในทางว่าเขาไม่มีบ้านเป็นอิสระอย่างเขี้ยว ไม่มีเงินเดือนสูงอย่างพัฒนา ไม่มีใครจะหยิบยื่นสมบัติให้เหมือนอาหารไม่มีใครคอยจะยกย่องเหมือนคุณลุงประจิดหรือคุณลุงวัชระ เขาคิดไปไม่ถึงว่าคนทั้งหลายได้ใช้เวลาสะสมทรัพย์หรือฐานะมาเป็นเวลานาน แต่ดิฉันสงสารพลางก็นึกเสียใจไปด้วย เหตุใดเล่า กฤตของดิฉันจึงขาดสติ กฤตผู้ทีคนอย่างคุณลุงประจิดยกย่องว่าเฉลียวฉลาดมีความสามารถ ทำงานเก่งเข้าคนได้ เหตุใดเขาจึงไม่รำลึกถึงเกียรติที่ดิฉันว่าเป็นเกียรติสูงของพลเมืองไทย เกียรติของเขาคืออนาคตของชาติ เขาเป็นตัวแทนคนจำนวนล้าน ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศยิ่งเสียกว่าตระกูล กอกรี หรือ ฉัพพรรณสิริ หรือตระกูลใดๆ ที่คบหาสมาคมขอลูกสาวแต่งงานลูกชายพั่วพันกันไปมา และได้โอกาสมาเป็นผู้บริหารประเทศชาติด้วยคนหนึ่ง ทำไมเขาคิดไปไม่ถึงว่า อนาคตเป็นของคนตระกูล มีนา หาใช่ของตระกูลที่เป็นญาติของดิฉัน หรือของช้องเพ็ชร คิดแล้วก็มีความผิตหวัง เกิดความรู้สึกว่าในอกส่วนลึกนั้นมီးอะไรที่บออยู่หนัก ๆ แต่ก่อนนั้นกลัวขาดเนื้อหาสสารที่ควรมี” (ดร. ลูกทุ่ง : 388 - 389)

จากข้อความตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างลูกแก้วและกฤตซึ่งดูเหมือนไม่มี ที่จริงแล้วน่าจะมี และเป็นปัญหาอีกๆ ที่เกิดจากความแตกต่างของสภาวะแวดล้อมทางวัฒนธรรมของหนุ่มสาวทั้งสอง ลูกแก้วอยู่ในครอบครัวชาวกรุง มีเชื้อสายขุนนางเก่าแก่ แม้จะไม่ร่ำรวยมาก แต่มีโอกาสดีในชีวิตทั้งการศึกษา การทำงาน มีพ่อแม่ที่มีความรู้ และมีญาติผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่การงานช่วยให้

คำปรึกษาแนะนำ แม้พ่อจะพิการ แม่และลูกแก้วต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว แต่ฐานะทางครอบครัวที่แข็งแกร่งจึงทำให้ลูกแก้วมีความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง การไม่รู้สึกรว่าตนเองขาดพร่องทำให้ลูกแก้วคิดถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ในขณะที่กฤต แม้จะมีความรู้ดี เฉลียวฉลาด แต่บางครั้งจิตใจของกฤตก็อดห่วงไหวไปกับสิ่งที่มากระทบไม่ได้ ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ที่รวยกว่า เก่งกว่า สบายกว่า กฤตก็ยังมองเห็นปัญหาของตนเองมากกว่าปัญหาของส่วนรวม กฤตจึงอยากออกจากราชการไปทำงานเอกชนเพื่อได้เงินเดือนมากๆ และ “ตั้งเนื้อตั้งตัว” ได้ ซึ่งจะทำให้มีอิสระ ไม่ต้องอยู่รวมในครอบครัวของฝ่ายภรรยา เนื่องจากปัญหาที่เกิดจากญาติๆ จากชนบทที่มาพักอาศัยชั่วคราวย้ายเดือนให้กฤตเห็นว่า “พวกเขา” และ “พวกลูกแก้ว” มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพียงไร อย่างไรก็ตาม ในที่สุดอาการเบื่อออกนอกกลุ่มนอกทางของกฤตไม่ว่าเรื่องมีผู้หญิงอื่นหรืออยากออกจากราชการก็ลงเอยในทางที่ดี

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชาวกรุงและวัฒนธรรมชาวบ้านที่ ‘บุญเหลือ’ แสดงไว้ชัดเจนกว่าที่ได้นำเสนอผ่านคู่ตัวละครกฤตกับลูกแก้ว คือ เนื้อหาส่วนที่นำเสนอผ่านเรื่องราวของ “ญาติบ้านนอก” ของ กฤตที่นำลูกชายชื่อ ยง มาฝากพักอาศัยในช่วงฤดูร้อนเพื่อเรียนกวดวิชา ปัญหาเริ่มเกิดขึ้นเพราะบ้านลูกแก้วและกฤตมีขนาดเล็กมาก “ห้องไม่ค่อยมี เพราะปลูกเรือนกันเล็กๆ เฉพาะครอบครัว” แต่ญาติ ของกฤตมีความคิดว่า “ไม่ต้องห่วงค่ะ มันลูกผู้ชาย ตามระเบียบหน้าห้องหับนี่มันก็นอนได้...เขาไม่เลือกที่ทรอกคะ ลูกอีนัน” แต่ในที่สุดปัญหาเรื่องที่พักแก้ได้โดยการรื้อห้องเก็บของ จัดเป็นห้องนอนชั่วคราว แต่หลังจากพักอาศัยอยู่ระยะหนึ่ง ยงมีเรื่องโกรธจัดมาฟ้องกฤตและลูกแก้วว่าน้า รื่นห้ามไม่ให้เข้าไปในห้องรับแขกโดยเด็ดขาด ยงโกรธเพราะคิดว่าน้ารินเป็นคนใช้ ยงไม่เข้าใจว่าน้ารินทำหน้าที่เป็นคนรับใช้ก็จริงแต่ครอบครัวของลูกแก้วนับถือเสมอญาติผู้ใหญ่ ภายหลังเมื่อยกกลับบ้านต่างจังหวัดไปแล้ว น้ารินจึงบอกให้กฤตและลูกแก้วทราบสาเหตุที่ห้ามไม่ให้ยงเข้าไปในห้องรับแขกอีกเนื่องจากยงตัดรูปภาพในหนังสือ “แนชะเนิลจอร์ แกรฟฟิกแมกซีน” ขาดไปหลายหน้า ลูกแก้วไม่เข้าใจว่าทำไมยงจึงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นเช่นนี้ กฤตอธิบายด้วยเสียงเศร้าๆ ว่า “เด็กที่ไม่เคยเห็นอะไรแล้วมาได้เห็น มันเกิดอยากได้ มันไม่เคยมีใครสอน ไม่มีใครนี้จะสอน” (ดร. ลูกทุ่ง : 199)

ต่อมาญาติของภทตก็นำหลานอีกคนชื่อการุณมาฝากให้พักอาศัยนาน 2 – 3 ปี เพราะสอบเรียนต่อที่วิทยาลัยครูได้ ภทตซึ่งเกรงใจครอบครัวของภรรยาอย่างยิ่ง กล่าวแก่มารดาของลูกแก้วว่า “ จะทำอะไรดี ผมหมดปัญญา บ้านอย่างนี้สำหรับคนบ้าน ผม เขาก็เห็นว่าใหญ่โตมาก เขากางมุ้งนอนกันเป็นสิบๆ คนก็ได้ ถ้าผมอยู่คนเดียว ผม ก็ไม่รังเกียจญาติพี่น้อง นี่ผมอยู่กับเมียกับคุณพ่อคุณแม่” แม่ของลูกแก้วซึ่งใจประเสริฐ ช่วยแก้ไขปัญหามาโดยการกั้นห้องในบ้านของภทตและลูกแก้วให้การุณพักเป็นสัดส่วน คราวนี้ลูกแก้วตั้งใจจะ “ปฐมนิเทศ” ให้การุณรับทราบธรรมเนียมปฏิบัติของบ้าน แต่ยังไม่ทันได้ชี้แจงกัน ก็มีเหตุการณ์เป็นริ้วเข้าบ้านเพราะกลับดึกแล้วไม่กล้าตะโกนเรียกให้ใครมาเปิดประตู ปัญหานี้แก้ไขโดยการมอบกุญแจให้การุณและสอนไม่ให้นำเข้าเช่นนี้อีก แต่หม่อมหลวงบุญเหลือได้นำประเด็นเรื่องการป็นริ้วมาอภิปรายถึงความคิดที่แตกต่าง กันระหว่างคนเมืองและคนชนบทอย่างน่าใคร่ครวญ ภทต กล่าวว่า “เกิดความรู้สึกตาม ประสาบ้านนอกขึ้นมาว่า ป็นประตูเข้าบ้านที่เราอยู่ กับการเรียกให้เขาเปิดรับนี้ การป็น ริ้วนั้นก็เป็นการสะดวกกว่าจริง” ญาติผู้ใหญ่ของลูกแก้วก็หาคำตอบไม่ได้ว่า “การป็นเข้า ประตูบ้านของเราเอง ถ้าหากว่าไม่ทำสี่กะเทาะนั้นเป็นความผิดอย่างไร” ส่วนบิดาของ ลูกแก้วให้ความเห็นน่าฟังว่า “..เรารำคาญคนป็นประตู ก็เพราะเรามีประตูไว้ปิดไว้เปิด ที่จริงบ้านของเราเอง เราจะมีประตูแล้วเราไม่เปิด มันก็ไม่เสียหายอะไร ชาวบ้านนะเขา ทำอะไรตามความจริง เรานะทำตามสมมุติ...เขามีริ้วไว้บอกอาณาเขตบ้าน หรืออาณา เขตไร่ มีประตูไว้เพื่อสะดวกไม่ต้องป็นริ้ว แต่ถ้าป็นสะดวกกว่าเขาก็ป็น ที่นี้เราไป สมมุติว่ามีริ้วมีประตูแล้วป็นไม่ได้ ชาวบ้านเขาไม่สมมุติอย่างนั้น” (ดร. ลูกทุ่ง : 211) ตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นของผู้ประพันธ์ที่เห็นว่าวัฒนธรรมชาวบ้านเป็นวัฒนธรรมบริสุทธิ์ แต่วัฒนธรรมชาวกรุงเป็นวัฒนธรรมปรุงแต่ง อย่างไรก็ตาม ทัศนะต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่ต่างกันนั้น แท้จริงไม่มีวัฒนธรรมใดถูก วัฒนธรรมใดผิด เพียงแต่ว่าแต่ละวัฒนธรรมมีความยึดถือเคยชินต่างกันไป

หลังจากเหตุการณ์ป็นริ้ว ต่อมาการุณยังสร้างเหตุการณ์ที่ทำให้ชาวกรุงเกิดความไม่เข้าใจธรรมเนียมปฏิบัติของชาวบ้านอีก นั่นคือ การุณหยิบเสื้อของภทตไปใส่ ทำให้คนรับใช้กล่าวหาว่าการุณขโมย การุณโกรธมากเห็นว่าตนถูกดูถูก เพราะ “ผม

เอาเสื้อพีกัดไปใส่ แล้วผมก็ซักให้แล้วก็เอาคืนไปให้เขา เขาบอกว่าทำไมขโมยไป” แม้จะลดอารมณ์โกรธของคู่กรณีได้เรียบร้อยแล้ว แต่ลูกแก้วก็ไม่เข้าใจว่าทำไมการุณจึงหยิบเสื้อของคนอื่นไปใส่โดยไม่บอกกล่าว กฤตอธิบายให้ภรรยาฟังว่า “พี่น้องบ้านนอกมันเคยชินกันอย่างนี้แหละ...ของใครๆ ไม่รู้ละ ถ้าใช้ได้ก็เอาไปใช้ บอกกันที่หลังก็ได้” ลูกแก้วไม่ยอมให้ครอบครัวเกิดปัญหาความไม่เข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันอีก จึงบอกสามีว่า “กฤตลองคิดไว้ซิ ไอ้ประเพณีชาวบ้านกับชาวเมืองต่างกันยังไง บ้าง เมื่อเราจะได้คิดไว้ป้องกันไว้บ้าง คุณพ่อกับแม่ลูกแก้วนะรับรองว่าเข้าใจ แต่คนในบ้านมีหลายคน ต่างคนต่างก็ถือกันตามความเคยชิน” (ดร. ลูกทุ่ง : 230) แต่กฤตก็บอกว่าการุณก็ยุติลงไปด้วยดี เมื่อลูกแก้วใช้วิธีให้การุณสนิทสนมฟังพยานาติผู้ใหญ่ในบ้านซึ่งให้คำปรึกษาแนะนำจนสามารถปรับตัวเข้าหากันได้ งานบวชของการุณจึงมีญาติฝ่ายลูกแก้วและญาติฝ่ายกฤตไปร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงและสนุกสนาน แสดงให้เห็นการปรับปรนความต่างวัฒนธรรมเข้าหากันจนไม่เกิดปัญหาอีกต่อไป

นวนิยายทั้ง 3 เรื่องของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นนวนิยายที่ฉายภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ได้วัดดูดีจากประสบการณ์ของผู้เขียน เป็นความรู้ทางมานุษยวิทยาสังคมเชิงประจักษ์ที่เป็นข้อมูลแก่คนรุ่นหลัง นวนิยายของ ‘บุญเหลือ’ จึงเป็นนวนิยายที่ให้สาระความรู้และความคิด อ่านสนุกเพราะผู้เขียนมีความสามารถในการเพิ่มสุวรรณศิลป์ได้อย่างพอเหมาะ เมื่อนำนวนิยาย 3 เรื่อง ของ ‘บุญเหลือ’ คือ *สะใภ้แหม่ม* *สุรตันารี* และ *ดร.ลูกทุ่ง* มาอ่านใหม่อีกครั้งในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องซึ่งอยู่ในราว พ.ศ. 2485 – 2516 อาจจะไม่ล้าสมัยไปแล้วหลายประการ เพราะในช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา สังคมและวัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สิ่งที่เคยเป็นปัญหาที่อาจจะไม่เป็นปัญหา หรือเป็นปัญหาน้อยลง แต่อย่างน้อยที่สุด นวนิยายทั้ง 3 เรื่องนี้ ก็สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะจะเป็นวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมตะวันออก วัฒนธรรมชาย-หญิง ในโลกอุดมคติกับในโลกแห่งความเป็นจริง วัฒนธรรมชาวกรุงกับวัฒนธรรมชาวบ้าน ทำให้เกิดปัญหาคับข้องใจในการดำเนินชีวิตของคนไทยในช่วงเวลาหนึ่งอยู่ไม่น้อย

แต่ปัญหาเหล่านั้นคลี่คลายลงได้เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจ เรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน
ทางแก้ไขปัญหาเช่นนี้ยังทันสมัยและใช้การได้อยู่จนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- บุญบำเพ็ญ. (2527). กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, (อนุสรณ์งานพระราชทาน
เพลิงศพ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ต.จ. ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วัน
พฤหัสบดีที่ 7 มิถุนายน 2527)
- 'บุญเหลือ'.(นามแฝง) *สะใภ้แหม่ม*. (2513).พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
----- *สุรตันารี*. (2515). กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
----- *ดร. ลูกทุ่ง*. (2516).กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- วิภา กงกะนันทน์. "สตรีในบทประพันธ์ของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ".
วารสาร*อักษรศาสตร์* มหาวิทยาลัยศิลปากร. (มิถุนายน 2537 – พฤษภาคม
2538). 123 – 137.